

## 2. L'enquesta metropolitana de condicions de vida. Per què i com es va fer

**Marina Subirats**

Professora de Sociologia de la UAB

Crec que va ser cap a l'any 1984 quan Lluís Carreño, un sociòleg malauradament desaparegut fa temps, em va parlar del projecte de l'Enquesta Metropolitana de Barcelona. Pasqual Maragall, llavors alcalde de la ciutat, li havia plantejat la possibilitat de dur a terme una gran enquesta que permetés anar seguint l'evolució de la població de l'Àrea Metropolitana de Barcelona, en un moment en què sabíem que les condicions de vida estaven canviant molt. Pasqual Maragall i jo ens coneixíem de feia temps, des d'algunes trobades al París dels seixanta i, sobretot, com a col·legues a la Facultat d'Econòmiques de la Universitat Autònoma durant molts anys, de moltes reunions i molts dinars compartits en aquells dubtosos restaurants universitaris. Va ser això, crec, i probablement la mediació de Lluís Carreño, allò que va decidir Pasqual Maragall a fer-me aquell encàrrec que em va fer tanta il·lusió.

Maragall tenia llavors un parell de motius importants per crear l'Institut d'Estudis Metropolitans i l'Enquesta Metropolitana com una de les seves feines emblemàtiques. Just abans d'aquella data s'havia produït l'ofensiva de la Generalitat, liderada pel president Pujol, per fer desaparèixer la Corporació Metropolitana de Barcelona, que, pel que sembla, apareixia als seus ulls com un contrapoder polític massa potent. Era un fet políticament important, i Pasqual Maragall no estava disposat a renunciar al concepte mateix d'àmbit metropolità, tan necessari per a una ciutat i un entorn com el de Barcelona, empetidida, en la seva realitat indiscutible, per raons polítiques durant l'etapa franquista. D'acord, els límits de la ciutat de Barcelona no podien modificar-se, i potser era millor així; però la realitat d'una conurbació com la que havia estat definida prèviament per la Corporació Metropolitana era tan innegable, el seu reconeixement tan necessari per al funcionament del conjunt, que de cap manera es podia perdre alguna forma de representació col·lectiva, algun instrument que continués permetent de pensar aquella conurbació com un tot.

Hi havia encara un altre motiu: Pasqual Maragall era economista, és a dir, un científic social, investigador, coneixedor de la importància de la recerca. Sabia que, si volia prendre decisions sòlides sobre Barcelona i l'entorn metropolità, l'havia de conèixer bé, i per això va voler crear l'Institut d'Estudis Metropolitans: per tenir una eina potent que permetés prendre el pols de la ciutat i del seu entorn des de tots els aspectes i punts de vista cabdals per conèixer l'evolució social de la població. En un temps en què, encara molt recent la transició a la democràcia, la societat barcelonina s'anava transformant ràpidament, i en què, d'altra banda, teníem un profund desconeixement dels processos socials en curs, tan ignorats i silenciats durant la dictadura. Sabíem que les condicions de vida de la població metropolitana no eren homogènies: l'onada d'immigració del període anterior s'havia situat sobretot a la perifèria de la ciutat i en els municipis adjacents, i les diferències socials i culturals que es derivaven d'aquesta peculiar distribució de la població en l'espai metropolità tenien conseqüències importants, sospitàvem, en el manteniment de les desigualtats inicials.

És així, doncs, com va començar, almenys pel que jo recordo, l'Institut d'Estudis Metropolitans i el projecte de l'Enquesta Metropolitana de Barcelona. En la primera trobada, l'alcalde no em va donar gaires explicacions del que volia: només que calia donar-li continuïtat en el temps, perquè no es tractava d'obtenir una fotografia d'un moment, sinó la pel·lícula d'una evolució. I que calia, sobretot, conèixer la situació de les persones i les diferències i desigualtats entre elles, més que no pas les opinions.

Amb aquest encàrrec vaig començar a treballar, amb gran il·lusió, com he dit més amunt. El que m'estava confiant era una eina excepcional, un regal en una disciplina, com la sociologia, encara tan marginal en aquell moment i tan mancada de mitjans per fer recerca empírica. Jo tenia experiència com a investigadora social, m'havia format a París amb Touraine i Bourdieu i havia treballat en diversos projectes a Catalunya. Però l'encàrrec que se'm feia era molt més ampli del que havia fet fins a aquell moment, i vaig considerar que no el podia dirigir sola. Així que vaig començar constituint un equip amb els meus companys del Departament de Sociologia de la UAB, Fausto Miguélez, ja malauradament desaparegut, i Maria Jesús Izquierdo. I amb ells vam començar a estudiar les enquestes que es feien en aquell moment en diversos països d'Europa, atès que es tractava, també, de crear un instrument que ens permetés al màxim la comparació amb processos socials similars en altres països. Estàvem encara encetant la democràcia, ja consolidada en la majoria de països del nostre entorn, i calia veure si anàvem convergint amb ells o bé si avançàvem en altres direccions.

Efectivament, vam trobar models diversos per poder donar forma a la nostra enquesta. Una enquesta que, des de l'inici, va disposar de mitjans econòmics molt superiors als que s'havien dedicat anteriorment a aquests temes, i amb la possibilitat d'una mostra elevada, qüestió fonamental per donar solidesa a les informacions que n'obtindríem. Recordo que vam dedicar uns quants mesos a conèixer models d'enquestes similars, a dissenyar el qüestionari i la mostra. I a crear

els equips de persones que ens ajudarien a dur a terme tota aquesta feina, en un moment en què l'Institut encara no estava totalment organitzat i, en aquest sentit, no ens podia oferir la col·laboració d'equips tècnics ja consolidats, com va tenir més tard.

Va ser així com vam dur a terme, durant el curs 1985-1986, la primera Enquesta Metropolitana de Barcelona. Una enquesta que explorava un conjunt d'àmbits socials dels quals no sabíem gairebé res: la composició de les llars, el repartiment del treball domèstic, els nivells educatius de les famílies, els orígens geogràfics, en un moment en què les migracions espanyoles ja havien disminuït però el seu rastre en la població barcelonina era fortíssim, i calia saber fins a quin punt s'havia produït la integració o es mantenia una separació que, en gran part, no era ja deguda a l'origen geogràfic, sinó a una diferència de classe social. I també, com a element molt important, la composició lingüística, quina de les dues llengües, català o castellà, era considerada com a llengua materna, com es transmetia a les noves generacions i quin era el coneixement del català.

Heus aquí alguns dels temes que vam explorar i que en aquell moment van aportar coneixements pràcticament inèdits. També d'altres, vinculats a la feina, als ingressos, a l'habitatge, al barri, als hàbits culturals i esportius. Amb algunes preguntes que exploraven les opinions: satisfacció respecte dels equipaments de l'entorn, preferències respecte del lloc de viure, etc. Un conjunt d'opinions, doncs, que pensàvem que serien útils també als diversos ajuntaments de l'Àrea Metropolitana per saber què opinava la ciutadania i poder comparar-ho amb les opinions que s'expressaven en municipis propers.

Metodològicament, l'Enquesta Metropolitana era d'un gran rigor. Va comptar, en aquella primera etapa, amb una mostra confegida per un sociòleg especialitzat en metodologia, José Luis Crespán, que va fer una mostra d'una gran sofisticació, tan ben dissenyada que permetia utilitzar els resultats gairebé per a cada municipi i, en tot cas, per a cadascuna de les comarques barcelonines, amb un grau de fiabilitat molt elevat. L'enquesta es feia presencialment; cada persona que havia estat triada per sorteig una vegada assignades les quotes corresponents a cada municipi, sexe, franja d'edat, etc. rebia prèviament a la visita de l'enquestador/a una carta signada per l'alcalde Maragall i per l'alcalde del seu municipi, de manera que hi va haver molt poc refús de participació i que la impressió general dels enquestadors/es va ser de molt bona rebuda, gairebé d'agraïment dels enquestats/des per haver estat preguntats amb tant detall sobre la seva forma de vida i les seves opinions. D'altra banda, el que volíem era tenir la visió del conjunt de la família, però expressada per uns quants dels seus membres, de manera que homes i dones hi estiguessin representats en les proporcions reals, i també les diverses edats i condicions.

Aquella primera edició va donar lloc a un conjunt de publicacions, una de general i d'altres per territoris, atès que el que preteníem era que aquesta eina servís també als diversos municipis per entendre les condicions de vida dels seus ha-

bitants, i no únicament a Barcelona. I quan es va produir la seva publicació, vam tenir reunions de treball en cada comarca per explicar els resultats obtinguts i la situació que ens dibuixaven. Alhora, també es van publicar alguns monogràfics que tractaven aspectes molt concrets, com per exemple la situació de les dones o de la població vella.

L'Enquesta Metropolitana va seguir duent-se a terme al llarg del temps. Jo la vaig dirigir, juntament amb Fausto Miguélez, en l'edició del 1990, i vaig continuar col·laborant en la seva explotació fins al 2006, amb diversos equips que es van configurar quan en vaig deixar la direcció per ocupar un càrrec polític. En aquella edició es va fer, a més de l'Informe General, un conjunt d'Informes relatius a cada territori i també a condicions específiques de grups de població, com les dones, sobre aspectes socials específics, com el treball, la demografia o l'habitatge, i també sobre la llengua i els hàbits culturals. Cal dir que en alguns aspectes, com el de l'evolució del català i el castellà com a llengua materna, les dades de l'enquesta van ser pioneres, atès que en aquell moment no hi havia encara enquestes lingüístiques específiques que relacionessin les llengües considerades maternes i el seu ús i coneixement amb diversos segments de la població.

En cada edició es va anar ampliant l'àmbit territorial de l'Enquesta, fins a fer-se extensiva a tot Catalunya, cosa que ha permès comprendre, més enllà de l'Àrea Metropolitana, l'evolució cap a la Regió Metropolitana, d'un abast de gairebé 5 milions de persones, i sobretot la interrelació entre la Regió Metropolitana i Catalunya, i el procés de relativa homogeneïtzació de les condicions de vida que s'ha anat produint en aquests gairebé 40 anys. En un cert moment, l'enquesta deixa de dir-se Enquesta Metropolitana de Barcelona, atesa la seva condició d'instrument molt més general per a Catalunya, i passa a ser denominada Enquesta Metropolitana de Condicions de Vida, nom que manté encara avui. També en canvia la periodicitat, i esdevé una enquesta de caràcter anual, cosa que facilita encara més el seguiment d'un conjunt de fenòmens cabdals per entendre i intervenir en l'evolució de les condicions de vida de la població catalana.

Personalment estic molt contenta d'haver pogut ser part de la història d'aquest instrument de coneixement que em sembla molt important no tan sols des del punt de vista acadèmic, sinó, sobretot, des del punt de vista polític. Si hi ha un fet essencial en la vida social és el de les desigualtats econòmiques i culturals que donen lloc a grups amb interessos diversos. D'aquí neix, en gran part, l'evolució política, les confrontacions i conflictes i també els acords i col·laboracions. Com a sociòloga formada durant els anys 60 dono una gran importància a les classes socials, un concepte que, per determinades raons en les quals no entraré ara, és considerat obsolet i gairebé ha desaparegut de la recerca empírica. Però això no significa que les classes socials hagin deixat d'existir: encara que no se'n parli, perquè el llenguatge polític ha canviat a partir dels anys 80, amb el predominí del neoliberalisme, les classes socials existeixen, i en el moment actual, s'està produint un augment de les desigualtats que les converteix encara en

més impermeables i menys susceptibles de desaparició. Certament, ha desaparegut la formulació política específica d'algunes classes, com la classe treballadora, que en algun moment va ocupar gran part de l'escena política, però la destrucció d'un projecte polític propi no comporta la desaparició de les posicions objectives de classe.

Per aquest motiu, des de l'inici dels treballs de recerca amb l'Enquesta Metropolitana vaig creure que no n'hi havia prou de donar resultats descriptius desagregats que ens donessin detalls sobre les diferències de renda o d'estudis, sinó que calia entendre l'estructura de la societat, i la seva evolució cap a una major igualtat o desigualtat. I també des de l'inici vaig considerar que l'enquesta era un excel·lent instrument per poder respondre aquestes preguntes més globals, i no únicament una descripció detallada d'aspectes diversos, com si tinguessin poca relació entre si.

I per això, en la mesura del possible, vaig dur a terme una anàlisi més global de les dades de l'Enquesta Metropolitana, tractant de veure com s'agrupaven les variables i quins eren els grups cabdals que s'hi formaven. El resultat obtingut no em van sorprendre: allò que va sorgir de l'anàlisi empírica feta no a partir de creuaments de tres o quatre variables, sinó d'un conjunt molt ampli dels resultats de l'enquesta, va ser que els grups fonamentals existents tant a l'Àrea Metropolitana com a Catalunya eren les classes socials. Una anàlisi força inèdita entre nosaltres, perquè, com he dit, políticament el concepte de classe ha quedat arraconat, però que, en canvi, des del meu punt de vista com a sociòloga, és cabdal per comprendre la nostra societat, els seus impulsos, les seves dificultats i les seves potencialitats. Va ser això el que em va decidir, anys més tard, a recollir en un llibre gran part de la informació obtinguda durant aquells anys mitjançant l'enquesta per donar una visió sintètica i analítica alhora de les diferències socials existents a Barcelona i l'Àrea Metropolitana i del seu encaix amb la resta de Catalunya.<sup>1</sup>

Així que estic molt contenta que aquella enquesta, que vam confegit amb tanta il·lusió i tantes esperances, hagi estat útil per al coneixement de les condicions de vida de la població metropolitana i catalana, i espero que, amb els canvis que el temps sol fer necessaris, pugui seguir sent-ho durant molt temps, perquè la recerca sociològica demana continuïtat, no tan sols a través del temps sinó també en els instruments mateixos de coneixement, per tal de fer comparables els resultats i poder entendre unes evolucions en les formes de vida que, en els nostres temps, són més ràpides i profundes que mai.

---

<sup>1</sup> Subirats, M. (2012). *Barcelona: de la necessitat a la llibertat. Les classes socials al tombant del segle XXI*. Barcelona: L'Avenç (Hi ha també versió castellana).